

Málenkij Robor kiállítás

Örmény gyökerűek után kutakodtak a Hegyvidékiek

A fenti céllal indult egy kis csapat a *XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat* szervezésében a Málenkij Robot kiállításra, amely tavaly november óta látogatható csoportosan.

A Magyar Nemzeti Múzeum új állandó kiállítóhelye a második világháború után a Szovjetunióba tömegesen kényszermunkára elhurcolt nők és férfiak számára állít emléket. A kiállításnak otthont adó, Ferencvárosi pályaudvar mellett álló „atombiztos” épület egykor a Magyar Államvasutak léggömbi óvóhelye és vezetési pontja volt, ma itt található a központi Málenkij Robot Emlékhely – olvashatjuk az egyik honlapon. Idegenvezetőnk szavaiból azonban kicsit sejthető, hogy az elvtársak maguknak készítették ezt az épületet.

A világháborúban és azt követően több ezer magyar civil esett szovjet fogásba, és került ki a Szovjetunióba, ahol az elsődleges cél nem a foglyok elpusztítása, hanem a háborúban elpusztított ország újjáépítése volt. Miután Magyarországra érkezett a Vörös Hadsereg, nyomukban hadifogolygyűjtő-táborok jöttek létre, ahonnan a foglyokat folyamatosan bevagonírozták, majd a Szovjetunió különböző területeire, málenkij robotra szállították.

A háború következtében megnőtt fogolylétszám miatt a GUPVI, a „külföldiek gulagjaként” emlegetett táborok száma is jelentősen több lett. A munkatáborok mindennapjai szigorú szabályok között zajlottak. Az étel mennyisége és minősége,

a nehéz munka, valamint a borzasztó higiéniai viszonyok is mind közrejátszottak abban, hogy a táborokban egymást érték a halálesetek. Az embertelen körülmények következtében megközelítőleg 300 ezer magyar veszíthette életét a Szovjetunió-

óban. A kiállítás a GUPVI és a GULAG magyar áldozatainak állít emléket.

A kiállítás kapcsán e sorok írója felidézte azon filmek anyagát, amelyeket a rendszerváltáskor kifejezetten a késő esti időpontokban vetítettek a televízióban. Döbbenettel láthatták az érdeklődők, hogy egy édesanya a két gyermekkel kiment a kúthoz vízért, s az anyát kiragadták gyermekei közül, s vitték a vagonba, hogy a létszám meglegyen. Az idegenvezető tájékoztatott ugyanis, hogy előre lejelentették a málenkij robotra küldött létszámot *Sztálinnak*, s ezt már mindenképpen teljesíteni kellett. Először a háborús bűnösöknek kiállított személyeket, majd a német nevűeket vagonírozták be. Mivel az ő számuk

még nem volt elegendő, vittek bárkit.

Az állandó tárlaton térképek mutatják be azokat a magyarországi és kárpátaljai településeket, ahol átmenetileg állomásoztak a foglyok. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy igen sokan már útközben elhaláloztak, akiket az örök egyszerűen kidobtak a vagonból. Hetekig szállították őket ugyanis élelem, víz nélkül, a vagonokban összezsúfolva álltak szorosán egymás mellett.

A kiállításon csalóka fényképeket is láthattunk (csak ilyenek érkeztek haza), melyek viszonylag jól táplált személyeket mutatott be. E felvételek feltehetően még az első napokban készültek. Más táblák a lágerballadák szövegét ismertetik, melyeket a fogva tartottak évek múlva itthon idéztek fel, mint például:

*Az élőket, „dáváj, bisztro!”
Terelték a vagonba,
Vitték őket idegenbe,
Hosszú, nehéz robotra.*

*Szögesdrótos táborokban
Kegyetlen a napirend,
Sok jó apa, derék legény
Belerokkant, tönkrement.*

*Hitvány étel, kevés étel,
de a robot nagyon sok:
Így tengődtek a lágerben
napról napra a rabok.*

*Szállt a panasz fel az égbe,
a sok férfi éhezett,
ez az idő életükben
a fekete fejezet.*

*Szemétdombon a hulladék
kárba bizony nem vezett,
megkeresték, megették azt
az éhező emberek.*

A táborokban híres emberek is sínylődtek, az ő idézetük is olvasható egy-egy táblán:

„Többször elmondtam: jegyezzék meg, az Úristennek van humora! A Szovjetunió tíz évig mindent megtett, hogy tönkretessen. Én mégis itt vagyok 91 évesen, de hol van a Szovjetunió?” *Olofsson Placid* atya.

„Ez a rendszer volt, amely magyar fiatalok tömegét változtatta a fogság első hetei után a felismerhetetlenségig elgyötört, csontsovány, halásápadt roncsokká.” *Rózsás János*, a Keserű ifjúság című könyv szerzője.

„*Sztálin* elvtárs azt mondta, csak az nem csinál hibát, aki nem dolgozik. Lehet, hogy a személyi kultusz ügyében túlzásba esett, de ez a magvas gondolat helytálló.” *Örkény István*.

A következő teremben asztalra ragasztották az 1950-es években kiadott újságok lapjainak másolatát. Ezeket olvashatók a szerény névsorok a foglyokról. Szerencsére az újságok a könyvtárban elérhetőek, így ott folytathatjuk a kutatásunkat az örmény gyökerű foglyokról.

A tárlatot döbbsen néztük, ám a szavunk teljesen elakadt, amikor a „temetői szobába” léptünk. A falakon fehér, hó borította háttér látható, előtte pedig egy három keresztel. (Az egyik falon ismét névsor olvasható.)

Az idegenvezetőt kicsit kiegészítette a sorok írója: a tiszalóki vízerőművet ugyanis nagyrészt azokkal építették, akik végre hazatérhettek a Szovjetunióból – nem csaljuk körébe... Arról is van információ, hogy akik valóban hazatérhettek, csaladjuk a lehetőségekhez képest minden jóval próbálták táplálni a szerencsétleneket, s többek éhezéshez szokott gyomra nem bírta a több eledelt, s attól haltak meg.

E cikk olvasói biztos jártak már a Terror Házában, ennek ellenére javasoljuk, hogy szervezzenek legalább tízfős csoportokat, s látogassanak el a Ferencvárosi pályaudvar közelében álló múzeumba.

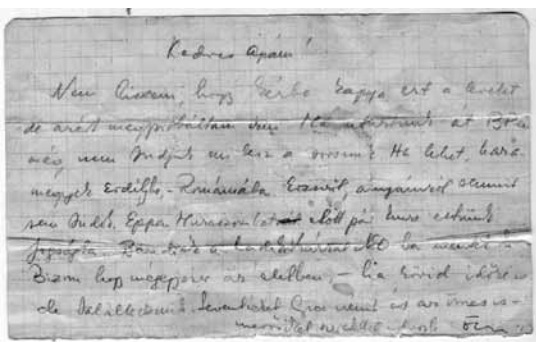
Hegedűs Annamária

Utószó: Már a kiállítás helyszíne is döbbenetes volt. A hatalmas gránit emlékmű tetején egy marhavagonból kihajoló, kezüket segítségkérően kinyújtott emberek, nők és férfiak, gyermekek bronzba meredett látványa tökéletesen átadta a szörnyű tragédia valóságát a mának. Párkányi Raab Péter szobrászművész alkotása.

E ceruzával írott levélke írója Pataky András (Öcsi, 19 éves diák) nagybátyám volt. A vonatból kidozott levelét - 5 x 3,2 cm-re összehajtva - egy jötevő megtalálta és célba juttatta.

„Kedves Apám!

Nem hiszem hogy kézbe kapja ezt a levelet, de azért megpróbáltam írni. Most utaztunk át BP-en, még nem tudjuk mi lesz a sorsunk. Ha lehet, hazamegyek Erdélybe, - Romániába. Erzsiről, anyámról semmit sem tudok. Éppen Muraszombat előtt pár km-re estünk fogságba. Bandiék a hadikórházzal NO-ba mentek ki. Bízom, hogy megegyeszer az

életben, - ha rövid időre is de találkozzunk. Leventéeket Gici nénit és az összes ismerősöket szeretettel üdvözli Öcsi”

A levél írója néhány kilométerre édesanyjától és testvérétől került fogságba (ők Erdélyből menekültek), majd 4 éves szibériai kényszermunka után térhetett haza, Erdélybe. I.S.

„az igaz művésznek mindenütt a világon, minden időben és minden körülmények között a sors által rendelt kötelessége (volt, van és lesz), hogy a maga népének és szülőhazájának sorsát vállalja, s élete munkájával szülőhazáját és annak népét megbecsült hagyományainak szellemében, hűségesen szolgálja. „

Kós Károly